

Valsts Latvija

Minimālā ienākuma shēmas analīze

KOPSAVILKUMS

Biedrība "EAPN-Latvia"©

Lelde Cālīte
Laila Balga

Datums: 2014. gada 24. oktobris

Līgums Nr. VT/2011/100 Pilotprojekts – Sociālā solidaritāte
sociālajai integrācijai

EAPN-Latvia ceļveža kopsavilkums adekvātas minimālā ienākuma shēmas pakāpeniskai īstenošanai

Galvenie identificētie šķēršļi attiecībā uz adekvātas un pieņemamas minimālā ienākuma shēmas attīstību.

Latvijā spēkā esošie minimālie ienākumu līmeņi (garantētais minimālais ienākums (GMI), trūcīgās un maznodrošinātās personas ienākumu līmenis) nav saistīti ar sociālekonomiskās situācijas raksturojošiem rādītājiem – nepamatots minimālo ienākumu līmeņu apmērs.

Citi minimālo ienākumu apmēri (piemēram, minimālā pensija, neapliekamais minimums u.c.) attiecīgi izriet no citiem, ne ar adekvāta minimālā ienākuma līmeņa saistītiem kritērijiem – necaurspīdīgi un neskaidri dažādu minimālo ienākumu apmēru noteikšanas nosacījumi.

Valsts un pašvaldību sociālie transferti (pabalsti, pensijas u.c.) nav pietiekami mērķēti uz trūcīgajiem iedzīvotājiem – pēc atbalsta saņemšanas trūcīgie iedzīvotāji aizvien atrodas uz nabadzības riska robežas.

Latvijā no 2014. gada 1. janvāra nav paredzēta informācijas apkopošana par vidējo „patēriņa grozu”, taču Valdība to deklarātīvi paredz atjaunot līdz 2018. gadam. Sociālā atbalsta politika valstī kopumā nav atbilstoša esošai situācijai, tāpēc cilvēks, kuram nodrošināts minimālais ienākums, lielākoties nav motivēts iekļauties darba tirgū. Grūti ir mazināt cilvēka, kuram pieejams gan garantētais minimālais ienākums, gan pabalsti, „nabadzības sindromu”, lai viņa dzīve nebalstītos tikai uz šiem ienākumiem; nav adekvātuma starp minimālo darba algu un GMI un pabalstiem; zudis ģimenes prestižs. Cilvēkam, kam nav speciālu zināšanu, ir grūti izprotami neskaidrie jēdzieni, kas saistīti ar viņa ienākumiem, un birokratizētā pieeja valsts institūcijās un pašvaldībās. Nepietiekami adekvāta un pārāk ietekmīga ir sociālo dienestu loma pašvaldībās, kas saistīta ar trūcīgā statusa piešķiršanu. Senioram apmierināt savas pamatvajadzības ir iespējams tikai tad, ja senioram kāds radnieks palīdz vai ja seniors saņem pensiju un papildus strādā. Latvijā, neskatoties uz dzimumu un vecumu, visiem cilvēkiem ir vienādas iespējas socializēties; svarīga ir personīgā uzņēmība. Taču cilvēks, kuram nodrošināts minimālais ienākums, nevar apmierināt visas savas pamatvajadzības atbilstoša veselības stāvokļa uzturēšanai, kā arī tikai daļēji var apmierināt visas savas un savu bērnu vajadzības atbilstošas izglītības iegūšanai.

Valdība paredz, ka no 2017. gada minimālā ienākuma līmeņi noteiks 40% apmērā no mediānas ienākumiem. Labklājības ministrija uzsver, ka minimālā ienākuma līmenis nav fiksēta summa – tā apmērs mainīsies katru gadu, ņemot vērā mājsaimniecību rīcībā esošos ienākumus.

Identificētie galvenie priekšlikumi adekvātas minimālā ienākuma shēmas pakāpeniskai īstenošanai un apstākļi, kas norāda uz vienprātību saistībā ar izstrādātajiem priekšlikumiem. Paredzamie soļi, lai mēģinātu panākt valdības atbalstu šiem priekšlikumiem.

1. Latvijā jānodrošina šāds vidējā „patēriņa grozs” mēnesī vienas mājsaimniecības vajadzību apmierināšanai: pilsētā – 755 EUR, laukos – 325 EUR; viena cilvēka vajadzību apmierināšanai: pilsētā – 189 EUR, laukos – 81 EUR.
2. Lai cilvēks, kuram nodrošināts minimālais ienākums, būtu motivēts iekļauties darba tirgū, nepieciešams palielināt darba algu; samazināt nodokļus.

3. Lai mazinātu cilvēka, kuram pieejams gan GMI, gan pabalsti, „nabadzības sindromu”, lai viņa dzīve nebalstītos tikai uz šiem ienākumiem, nepieciešama valsts, pašvaldības un darba devēja kopēja rīcības programmas izstrāde, kas ir atbilstoša reālajai situācijai.
4. Lai cilvēks izprastu ar viņa ienākumiem saistītus tādus jēdzienus kā “minimālais ienākums”, “trūcīgā statuss” u.c., nepieciešama plašāka, kompleksāka un vienkāršotāka izskaidrojošā procedūra.
5. Lai mazinātu sociālo dienestu ne vienmēr konsekvento lomu pašvaldībās, kas saistīta ar trūcīgā statusa piešķiršanu cilvēkam, nepieciešams veicināt koleģiālu lēmumu pieņemšanu; noteikt vienādu valsts likmi pašvaldībām attiecībā uz trūcīgajiem un maznodrošinātajiem; pie dienestiem izveidot īpašu komisiju krīzes situācijas darbībai.
6. Lai apmierinātu seniora, kurš saņem minimālo pensiju/ ienākumu, pamatvajadzības, nepieciešams vispirms sakārtot vispārējo veselības aprūpi.
7. Lai dažāda vecuma un dzimuma cilvēkiem, kuriem nodrošināts minimālais ienākums, būtu iespējas socializēties, nepieciešams izveidot „vienas pieturas punktu” gan valsts iestādē, gan pašvaldībā, un nodrošināt personiskāku pieeju klientam; veicināt iesaistīšanos nevalstiskajās organizācijās, izglītības iestāžu neformālajās apmācībās, pašvaldību kultūras un sporta centros u.c.
8. Lai cilvēks, kuram nodrošināts minimālais ienākums, varētu apmierināt visas savas pamatvajadzības atbilstoša veselības stāvokļa uzturēšanai, nepieciešama vispārējā valsts veselības apdrošināšana.
9. Lai cilvēks, kuram paredzēts minimālais ienākums, varētu apmierināt visas savas un savu bērnu vajadzības atbilstošas izglītības iegūšanai, nepieciešams GMI un neapliekamā minimuma apmērs vismaz 320 EUR mēnesī.

EAPN-Latvia veic sekojošus pasākumus, lai NVO priekšlikumi tiktu ievēroti: par priekšlikumiem Valdībai šobrīd iestājas ne mazāk kā 35 NVO, Rīgas pilsētas dome un 19 vietējās pašvaldības; 2014. gada 22. maijā noslēgts sadarbības līgums ar Labklājības ministriju; izvirzīti pārstāvji darbam LR Saeimas Sociālo un darba lietu komisijā un Eiropas lietu komisijā, kā arī Rīgas pilsētas domē; izveidota sadarbība ar konkrētiem LR Saeimas deputātiem un EP deputātiem no Latvijas; izveidota stratēģiskās plānošanas darba grupa, kura darbojas visā NVO sektorā un iesaistās priekšlikumu izstrādē par sociālajiem, nodarbinātības un dzimumu līdztiesības jautājumiem; nodrošināta regulāra EAPN-Latvia nostādņu publicitāte plašsaziņas līdzekļos.

Vispārējā ziņa / Secinājumi

Latvijā netiek sniegts atbalsts tiem, kuri nevar strādāt cienīgu darbu vai saņemt sociālās garantijas, vai kuriem šīs iespējas un tiesības ir izbeigušās. Latvijā valda liels haoss normatīvajos aktos, un valsts nav uzņēmusies pilnu atbildību par iedzīvotājiem nepieciešamo ienākumu nodrošināšanu. GMI noteikšanai Latvijā nav izveidoti kritēriji. Ne valsts, ne nevalstiskajā sektorā nav atklāta diskusija par vienota GMI līmeņa noteikšanu Eiropas Savienības dalībvalstīs. Vairumā mūsu valsts iedzīvotāju dzīves līmenis kopumā neatbilst cilvēka cieņai atbilstošam stāvoklim.

Šobrīd ar Likumu Latvijā GMI līmenis trūcīgajiem cilvēkiem ir **49,80 EUR** mēnesī.

Labklājības ministrijas 2014. gada projekts vērsts uz 160 000 vistrūcīgāko iedzīvotāju, paredzot GMI līmeni paaugstināt līdz **129 EUR** mēnesī.

NVO uzskata, ka katram iedzīvotājam jābūt nodrošinātam atbilstošā GMI līmenī, kas nav zemāks par valstī noteiktās minimālās darba algas apmēru, t.i. 2014. gadā **320 EUR** mēnesī.